

Virtuaalikirjasto vuonna 2002

Vuodesta 1996 lähtien on ylläpidetty ja kehitetty kotimaiselle tiedeyhteisölle suunnattua internet-aihehakemistoa, kansallista Virtuaalikirjastoa¹ Palveluun on kuvattu internet-resursseja yli 60 alalta. Siitä on haettavissa tällä hetkellä n. 15 000 viitettä. Vuonna 2002 projektissa on ollut mukana 19 tietopalveluorganisaatiota.

Jyväskylän yliopiston kirjasto (koordinaattori)

Eduskunnan kirjasto

Eläinlääketieteellinen kirjasto (Helsingin yliopisto)

Helsingin kauppakorkeakoulun kirjasto

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto

Kuopion yliopiston kirjasto

Oulun yliopiston kirjasto

Sibelius-Akatemian kirjasto

Stakes tietopalvelu

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjasto

Svenska Handelshögskolans Bibliotek

Taideteollisen korkeakoulun kirjasto

Tampereen yliopiston kirjasto & Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto

Teatteri- ja tanssialan keskuskirjasto

Teknillisen korkeakoulun kirjasto

Tilastokirjasto

Viikin tiedekirjasto (Helsingin yliopisto)

Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus (TKK)

Virtuaalikirjastoa on kehitetty ja koordinoitu alusta lähtien sekä osallistujaorganisaatioiden virkatyönä että opetusministeriön tietoyhteiskuntaohjelman määrärahojen avulla.

Virtuaalikirjasto on hajautettu systeemi. Sen teknisenä perustana ovat viitetietokannat, jotka käyttävät internet-aihehakemistojen ylläpitoon suunniteltua ROADS-ohjelmistoa². Palvelun etusivu sijaitsee Jyväskylän yliopiston palvelimella, ja etusivulta lähtevät linkit alakohtaisiin kokonaisuuksiin, jotka sijaitsevat osallistujaorganisaatioiden palvelimilla ja viitetietokannoissa. Vuoden 2002 lopussa palvelun etusivulta pystyi hakemaan

¹ Virtuaalikirjasto: <http://www.jyu.fi/library/virtuaalikirjasto/>

Virtuaalikirjaston vuosiraportit: 1996-2001 <http://www.jyu.fi/library/virtuaalikirjasto/opastus.html>

²ROADS: <http://www.ilrt.bris.ac.uk/roads/>

yhäaikaaisesti tietoa 5 kotimaisesta ROADS-tietokannasta sekä yhteispohjoismaisesta NOVAGate-aihehakemistosta. Yhtäaikainen, hajautettu haku / monihaku on ollut käytössä joulukuusta 1999 lähtien, ja se toteutetaan Oulun yliopiston kirjaston palvelimelta käsin. Eduskunnan kirjaston ylläpitämä Elki-tietokanta ei kuulu vielä haun piiriin.

Virtuaalikirjaston aihevalikoima on kasvanut vuoden 2002 aikana. Taideteollisen korkeakoulun kirjaston toimittamat aihealueet muoti, pukutaide ja vaatesuunnittelu; tekstiilitaide sekä teollinen muotoilu ja taidekäsityö julkistettiin tammikuussa 2002. Taidekasvatuksen aihekokonaisuus julkistettiin maaliskuussa, keramiikan ja lasin aihekokonaisuus syyskuussa. Oulun yliopiston kirjaston ja IT-Peda verkoston toimittama virtuaaliyliopisto-aihealue liitettiin Virtuaalikirjastoon helmikuussa 2002.

Muita muutoksia aihealueissa: Suomalaisen taidemusiikin aihealueen nimeä on tarkennettu: suomalainen taidemusiikki, jazz ja kansanmusiikki. Perinnetieteiden aihealueen nimi on muutettu kulttuurien tutkimukseksi. Samassa yhteydessä entinen kulttuurintutkimuksen aihealue on poistettu, osa sen aineistosta on siirretty kulttuurien tutkimuksen alle.

Tampereen yliopiston virtuaalikirjaston aihealueet (kirjastoala ja informaatiotutkimus, sosiaalipolitiikka, sosiologia ja sosiaalipsykologia, viestintä ja journalismi) on siirretty joulukuussa Virtuaalikirjasto Jyväskylätietokantaan ja Tampereen ROADS-tietokannan ylläpito on lopetettu. Tietoverkkomaisterikurssilaiset arvioivat kirjastoalan ja informaatiotutkimuksen virtuaalikirjaston sekä viestinnän ja journalismin virtuaalikirjaston. Annetun palautteen pohjalta uudistettiin kokonaan kirjastoalan ja informaatiotutkimuksen sekä viestinnän ja journalismin luokitus.

Tampereen yliopiston kirjasto ja Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto kokeilivat virtuaalikirjastoon kohdistuvan tiedonhaun tallentamista valmiiksi hakulauseeksi Sosiologian tietovarannon sivuille. FSD huolehti myös valitsemiansa Sosiologian tietovarannon resurssien tallentamisesta ja kuvailusta virtuaalikirjastoon.

Tilastokirjaston WebStat-aihehakemisto siirtyi kesällä uuteen osoitteeseen <http://webstat.tilastokeskus.fi>.

Virtuaalikirjaston etusivulla on käyty vuonna 2002 n.70.000 kertaa. Varsinaiset palvelun käyttäjämäärät ovat suuremmat, sillä monesti palvelua käytetään suoraan alakohtaisilta sivuilta.

Virtuaalikirjasto näkyy hyvin internetissä. Palvelu on linkitetty tieteellisten kirjastojen Tilke-portaaliin, yleisten kirjastojen Kirjastot.fi-portaaliin ja Virtuaaliyliopiston-portaaliin. Suomen kirjastot-selvityksessä <http://kirjastot.fi/suomenkirjasto/> Virtuaalikirjasto on myös esillä ja selvityksessä oikeutetusti perätään yhteistyötä Virtuaalikirjaston ja Linkkikirjaston välillä.

Merja Hyödynmaa Tampereen yliopiston kirjastosta on laatinut opetusministeriön tietoyhteiskuntarahoilla raportin ”Internet-aineistojen valintakriteereitä - erityisesti Virtuaalikirjastoa varten”³ Selvityksen tuloksia sovelletaan Virtuaalikirjaston valintakriteerien kehittämiseen. Asiaa on alustavasti käsitelty vuoden 2002 kokouksissa. Valintakriteerien uudistamistyöryhmä on valittu: Merja Hyödynmaa (TayK, kokoonkutsuja), Heikki Laitinen (KuyK), Tuija Oksman (JYK) ja Päivi Lipsanen (Viikin tiedekirjasto). Valintakriteerien uudistaminen kuuluu keskeisesti vuoden 2003 suunnitelmiin. Uudistamistyössä on yhteistyö Renardus-palveluun⁴ otettava huomioon. Tieteenalakohtaisiin erityiskysymyksiin ei voitane mennä kovinkaan syvälle?

³ Internet-aineistojen valintakriteereitä – erityisesti virtuaalikirjastoa varten
<http://www.jyu.fi/library/virtuaalikirjasto/valintakriteerit-raportti.pdf>.

⁴ Renardus-palvelu: <http://www.renardus.org>

Virtuaalikirjasto ja eurooppalainen Renardus-palvelu

Virtuaalikirjasto on osallistunut vuoden 2000 alussa alkaneeseen Renardus-hankkeeseen. Siinä rakennettiin eurooppalaiselle tiedeyhteisölle suunnattua, eurooppalaiset aihehakemistot kokoavaa tiedonhakupalvelua (Academic Subject Gateway Service Europe). Näin helpotetaan valikoitujen laadukkaiden tietoaineistojen löytymistä Internetistä ja hyödynnetään hankkeeseen osallistujien asiantuntemusta. Renardus-projektissa oli mukana 12 organisaatiota 7 maasta ja se kuului EU:n IST-ohjelmaan. Renardus-palvelu avattiin maaliskuussa 2002 tiedonhakijoiden käyttöön.

Renardus-projekti loppui kesäkuussa 2002. Projektissa suunniteltiin palvelun ylläpitoa ja kehittämistä hankkeen loppumisen jälkeen. Renardus-palvelun jatkosta vastaa johtoryhmä (management group), jossa on mukana olevien aihehakemistopalvelujen edustajia, mm. Jyväskylän yliopiston kirjasto Virtuaalikirjaston edustajana. Renarduksen keskuspalvelinta ylläpitää Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingenissä Saksassa.

Virtuaalikirjasto pitää tärkeänä mukana oloa Renarduksessa ja sen kehittämisessä. Osallistumisesta yhteiseurooppalaiseen palveluun on myös etua Suomen tiedeyhteisölle. Renarduksen kautta myös Virtuaalikirjastoon kuvaillut kotimaiset internet-aineistot saadaan kansainvälisen aihehakemiston piiriin. Osallistuessaan Renardukseen Virtuaalikirjasto on kytköksissä alan kehitykseen maailmalla. Toimintaa varten saatiin rahoitusta opetusministeriön Tietoyhteiskuntavaroista kehittämis- ja koordinoititehtäviin sekä palvelinten ylläpitoon.

Jyväskylän yliopiston kirjasto ja Viikin tiedekirjasto ovat olleet Renardus-projektissa varsinaisia partnereita. Jyväskylän yliopiston kirjaston johtama työryhmä on toteuttanut Renarduksen testiversion käyttäjätestauksen ja verifiointin vuodenvaihteessa 2001-2002. Raportit ovat ilmestyneet kevään 2002 aikana. http://www.renardus.org/about_us/project_deliverables.html. Viikin tiedekirjaston osuus hankkeessa on liittynyt aihehakemistojen väliseen yhteensopivuuteen sekä monikielisyyteen. Jyväskylä ja Viikki ovat osallistuneet Renardus-hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen myös monella muulla tehtäväalueilla (work packages) ja osallistuneet vuonna 2002 kokouksiin mm. Haagissa, Bristolissa, Lundissa ja Pariisissa.

Jyväskylän yliopiston kirjasto ja Viikin tiedekirjasto ovat saaneet Renardus-työhön EU-rahoitusta, mutta paikallisen tason Renardus-koordinointi ja Virtuaalikirjaston sopeuttaminen Renardukseen sopivaksi on tehty hankkeen linjauksen mukaisesti kotimaisella rahoituksella. Tämä rahoitus sisältyy opetusministeriön Jyväskylän yliopiston kirjastolle Oulun yliopiston kirjastolle ja Viikin tiedekirjastolle tietoyhteiskuntarahoista myöntämään apurahaan.

Jyväskylän yliopiston kirjasto on johtanut varsinaisen Virtuaalikirjaston koordinoinnin ja Renardus-hankkeeseen liittyvien töiden ohella Virtuaalikirjaston mukauttamista Renardukseen.

Oulun yliopiston kirjasto hoitaa kansallisen Renardus-palvelimen teknisen ylläpidon ja kehittämisen ja on saanut tähän rahoitusta. Virtuaalikirjaston aihekokonaisuuksien ylläpitäjät huolehtivat, että viitteet ovat Renardus-palvelun metadataformaattiin sopivia.

Heikki Laitinen Kuopion yliopiston kirjastosta on kytkenyt Virtuaalikirjaston pääluokat Renarduksen selailutoiminnossa käytettyyn Deweyn kymmenluokitukseen.

Virtuaalikirjasto on mukana Renarduksessa Oulun yliopiston kirjastoon perustetun Renardus-palvelimen kautta. Renarduksen hakutoimintoon menevät viitteet noudetaan kerran vuorokaudessa paikallisilta Virtuaalikirjaston palvelimilta Oulun palvelimelle ja muutetaan siellä Renarduksen vaatimaan muotoon XML/RDF-tietueiksi.

Virtuaalikirjasto on mukana palvelussa valitsemillaan n. 5000 dokumentilla. Virtuaalikirjastosta ovat

Renarduksessa kaikki muut tietokannat paitsi Eduskunnan kirjaston Elki-tietokanta,

Virtuaalikirjastojen ROADS-tietokantojen ylläpito-ohjeet aineiston kuvailijoille on päivitetty ja täydennetty Renardus-ohjeistuksella.

Kehittämisryhmä ja tiedotus

Kehittämisryhmä johtaa Virtuaalikirjaston toimintaa. Ryhmä on pitänyt v. 2002 kaksi kokousta: toukokuussa Jyväskylässä ja joulukuussa Viikin tiedekirjastossa. Ryhmän kokoonpanossa ovat olleet edustettuina kaikki Virtuaalikirjaston osapuolet:

- 1 jäsen + sihteeri / Jyväskylän yliopiston kirjasto (kehittämisryhmän johto)
- 1 jäsen / Eduskunnan kirjasto
- 1 jäsen / Kuopion yliopiston kirjasto
- 1 jäsen / Oulun yliopiston kirjasto
- 1 jäsen / Tampereen yliopiston kirjasto
- 1 jäsen / Teknillisen korkeakoulun kirjasto
- 1 jäsen / Virtuaalikirjasto Jyväskylän aineistontuottajakonsortio
 - SKS:n kirjasto, Teatteri- ja tanssialan keskuskirjasto, Sibelius-Akatemian kirjasto, Stakes tietopalvelu, Taideteollisen korkeakoulun kirjasto sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto.
- 1 jäsen / NOVAGaten aineistontuottajakonsortio
 - Viikin tiedekirjasto, Eläinlääketieteellinen kirjasto (Helsingin yliopisto)
- 1 jäsen / Taloustieteiden virtuaalikirjaston aineistontuottajakonsortio
 - HKKK:n ja Hankenin kirjastot
- 1 jäsen / Tilastokirjasto (WebStat)

Keskeisenä kommunikaatiovälineenä projektissa on ollut Virveli-postituslista sekä kehittämisryhmän Virke-lista.

Virtuaalikirjastoa ja Renardusta on esitelty vuoden 2002 aikana useissa seminaareissa ja koulutustilaisuuksissa:

Atk- ja kirjastonjohtajien neuvottelupäivillä maaliskuussa Jyväskylässä.

Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen seminaarissa "Elektronisen aineiston luettelointi ja metadata" lokakuussa Tampereella.

Internet-aineiston valintakriteereistä luento helmikuussa Tampereella tietoverkkomaisterikurssilaisille.

Tietokarttatilaisuudessa joulukuussa Helsingissä.

Lukuisissa kirjastojen käyttäjäkoulutustilaisuuksissa.

Artikkeleita, julkaisuja, esitteitä vuonna 2002:

Alhainen, Toini & Heikkinen, Risto: ”Renardus – virtuaalikirjastot mukaan eurooppalaiseen hakupalveluun”. *Signum* 35(2002):5, 98-101.

Alhainen, Toini & Heikkinen Risto: ”Renardus – EU-projektista palveluksi”. *Tietopalvelu* 17(2002):4, 19-21.

Internet-aineiston valintakriteereistä on laadittu "verkkojulkaisu" Tampereen yliopiston kirjaston oppimiskeskuksen sivuille <http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/oppimiskeskus/palvelut/arviointi.shtml>

Suomen- ja englanninkieliset Renardus-palvelun pdf-esitteet <http://www.jyu.fi/library/virtuaalikirjasto/virtu.htm> ovat olleet virtuaalikirjastolaisten käytössä tiedotustyössä

Virtuaalikirjaston ylläpito ja kehittäminen

Virtuaalikirjastopalvelua ylläpidetään paljolti projektiorganisaatioiden omana virkатыönä. Eri tieteenalojen informaattikot ja muut specialistit pitävät omilla vastuualueillaan huolen, että Virtuaalikirjaston aineisto pysyy laadukkaana ja edustavana. Myös paikallisten virtuaalikirjastotietokantojen tekninen ylläpito hoituu pääosin organisaatioiden omin voimin. Oulun yliopiston kirjasto jatkaa Virtuaalikirjasto- ja Renardus-palvelimen ja niihin liittyvien palveluiden ylläpitoa ja kehittämistä.

Jyväskylän yliopiston kirjasto on ollut Virtuaalikirjaston koordinaattorina alusta, vuodesta 1996 lähtien. Koordinoinnin kierrättämisestä partnereiden kesken on ollut keskustelua. Tällöin toiminta ei kuormittaisi jatkuvasti yhtä kirjastoa.

Virtuaalikirjaston kehittämisryhmän kokouksissa on keskusteltu hajautetun mallin (erilliset tietokannat, joita yhdistää yhtäaikainen haku) ja keskitetyn mallin (kaikki viitteet yhdessä tietokannassa) eduista ja haitoista. Keskitetyssä mallissa tekninen ylläpitäminen sekä palvelun kehittäminen on helpompaa. Myös viitteiden metadataformaatin yhteneväisyys voidaan varmistaa tällöin paremmin, mikä on tärkeää osallistuttaessa Renardus-palveluun. Nykyinen hajautettu malli on ollut toimiva, yhtäaikainen haku on toiminut hyvin, mutta ratkaisu aiheuttaa päällekkäistä työtä. Kehittämisryhmän kokouksissa on keskusteltu myös Virtuaalikirjaston ROADS-ohjelmiston korvaamisesta uudella ohjelmistolla, koska ROADS-ohjelmiston kehittämistyö ei jatku.

Keskitetyn mallin suunnittelua ja uuden ohjelmiston valintaa varten perustettiin kehittämisryhmän kokouksessa työryhmä: Tapani Kemppainen ja Tapio Ryhnen (OuyK), Heikki Laitinen (KuyK) ja Risto Heikkinen (JYK). Suunnittelussa on otettava huomioon Renardus ja Virtuaalikirjaston mahdollinen liittyminen kansalliseen portaaliin sekä mahdolliset yhteistyökuviot Linkkikirjaston <http://kirjastot.fi/FI/linklibrary/> kanssa.

Vuoden 2002 aikana aloitettiin toteuttaa FAQ-listaa yleisimmin Virtuaalikirjaston käyttöön liittyvistä kysymyksistä. Palvelu otetaan käyttöön vuoden 2003 alussa. Myös ”reference desk” –palvelun jatkosuunnittelu siirtyy vuoteen 2003.

Virtuaalikirjaston aihealueissa on puutteita, esim. teologia, uskontotiede ja filosofia puuttuvat. Vuoden 2003 aikana kutsutaan kirjastoja uusien aihealueiden laatijoiksi. Tavoitteena on kattavampi ja houkuttelevampi

palvelu.

Virtuaalikirjaston rahoitus olisi järjestettävä pysyvämmä pohjalle. Vuosittaiset raha-anomukset opetusministeriölle eivät ole ratkaisu jatkuvan toiminnan rahoitukseen. Yliopistokirjastojen neuvostolle voi tehdä ehdotuksia kansallisten palvelujen rahoittamisesta. Virtuaalikirjaston kehittämissyhmä laatii neuvostolle kirjeen tähän liittyen. (Kirjeessä on aikomus viitata Yliopistokirjastojen verkoston strategiaan v. 2003-2007 http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Verkoston_strategia.htm, jossa suositetaan keskitettyjä ratkaisuja).

20.2.2003

Lisätietoa

Toini Alhainen Jyväskylän yliopiston kirjasto, puh. (014) 260 3384 (toini.alhainen@library.jyu.fi)

Risto Heikkinen Jyväskylän yliopiston kirjasto, puh. (014) 260 3472 (risto.heikkinen@library.jyu.fi)

PL 35 (B)

40351 JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO